

genii, et ratione sola duce; non negat, autem, illustratione divina posse revelari. Quod, autem, additur: ETIAM SI DIXERIT SAPIENS SE NOSSE, NON POTERIT REPERIRE, hunc sensum habet: Etiam qui sapientes habentur, quique plurimum studii in rerum naturae pervestigatione posuerunt, id nunquam assequuntur. Quod si quis eorum, quamvis sapiens sit, id se tenere et alios posse tradere profiteatur, ei fides habenda non est. Idque confirmat sui ipsius auctoritate, dicens:

18.—Quoniam omnia haec tractavi in corde meo, ut curiose intelligerem (1).

Id est, quoniam ego ipse, qui et ingenio, et studio, et cognitione rerum maximarum, atque omnium disciplinarum scientia excello, re bene explorata et penitus pertractata, ita decerno et statuo. Maximam, enim, ipse, ut id cognoscere, diligenter adhibui, qui nulli secundus sum, neque ingenio, neque scientia; et tamen id unum assequatus sum, a nemine mortalium id exacte et vere posse cognosci. D. Hieronymus ab hoc versu initium facit capituli sequentis, et hebraic codices plurimi ita habent. Quod si initium est, ita exponi potest. Dicere Salomonem, praeter ea, de quibus egerat supra, etiam haec quae sequuntur pertractasse ipsum diligenter, ut eorum causas et rationes intelligeret. Sequitur, autem:

(1) In Vulgatae editionibus hic versus ad primum sequentis capituli adjungi solet.

CAPUT IX

I.—*Sunt justi atque sapientes, et opera eorum in manu Domini: et tamen, nescit homo, utrum amore an odio dignus sit.*

Potest videri his verbis amplius confirmare voluisse id, quod superius adstruxerat: OPERA DEI erga homines, hoc est, rationes providentiae ejus adversus genus humanum a nemine, quamvis sapiente, quamvisque curioso et ingenuo, posse cognosci. Nam, inquit, adeo abstruse est ista operum et consiliorum Dei (ratio), ut non solum ignoremus quomodo se gerat Deus erga alios, quo animo sit affectus erga alios, et quid consili capiat quidve sequatur in aliorum rebus moderandis et gubernandis, non solum ignotum nobis sit, sed etiam unusquisque nostrum, quamvis sapiens et justus, qui erga ipsummet ejus affectus sit, ignoremus. OMNIA HAEC, inquit, TRACTAVI IN CORDE MEO, UT CURIOSE INTELLIGEREM VEL UT DECLARAREM OMNIA, ut dicitur in braco, id est, etiam ista, quae subjiciam, perspicue intelligere volui; ex quibus, tamen, id ipsum, quod affirmare coepi de obscuritate consiliorum et operum Dei, declaratur magis. Nam SUNT JUSTI ET SAPIENTES, qui tamen ipsi, utrum amore aut odio digni sint, nesciunt. SUNT JUSTI ATQUE SAPIENTES.—Utrumque conjunxit, quo magis ostendaret, quam hujus rei esset difficilis cognitio. Nam sapienti et eidem justo nihil videtur deesse, quod ad cognoscendum id, utrum amore an odio sit dignus, conducat. Nam quod justus est, amore dignus est; quod sapiens, praestat acumen, ut quod verum est, in quoemque, ad quod aciem ipse mentis intenderit, facile possit aspicere. ET OPERA EORUM IN MANU DEI.—Jam hoc varie exponi potest. Primo,

ut significet opera eorum esse juxta Deum aut proxima Deo, hoc est, illi accepta atque grata. Nam *manus pro proxime et iuxta* in his Litteris ponitur, ut in illo (Job, c. 1): *Boves arabant, et asinae pascebantur iuxta eos;* ubi in hebreo pro *juxta*, est *ad manum earum*. Secundo, ut significet in arbitrio et potestate Dei; quo declaratur quaedam eventus incertitudo, comparatione nostri. Nam quod in alterius potestate est, ejus rei eventum praestare ipsi non possumus. Quasi ita dicit: *Et si quis justus ac sapiens sit, tamen spondere de se aliquid certi in futurum non potest, quoniam opera sua, operumque suorum fructus omnis in alterius potestate atque manu positus est.*

Iisque explanans magis atque confirmans, adjectit: *NESCIT HOMO, UTRUM AMORE AN ODIS DIGNUS SIT.* Quae verba nonnulli exponunt de amore an odio, quo unus homo alium prosecutur. Quasi dicat Salomon, non solum illa arcana providentiae Dei ignota esse homini, sed etiam in suismet rebus adeo ignorante esse, ut etiam *SAPIENS ET JUSTUS*, non solum nesciat, quis ipse vitae exitus futurus sit, sed etiam ignoret, utrum homines ipsum amore aut odio prosequantur, aut certe ignoret, qui ipsi amici sint, qui inimici. Alii, quorum est magis vera et omnino sequenda sententia, id exponunt de amore aut odio Dei erga homines; ut sit sensus, etiam justos nescire, utrum digni sint, quos Deus aut odio aut amore prosecutur. Sed cum id dupliciter possit intelligi, aut secundum aeternam praedestinationem, aut secundum praesentem justitiam, D. Bernardus, et Hugo Cardinalis, et Gerson, et Dionysius Carthusianus, ut refert Vega (lib. IX in *Concilium Trident.*, cap. x) ita accipiunt, quasi dictum sit, neminem scire utrum a Deo praedestinatus sit, aut reprobatus. Alii, vero, inter quos est D. Thomas (t. II, q. cxii, a. v), et Bonaventura ac maxima ex parte Scholastici Doctores (in I, dist. XVII), secundum praesentem justitiam dictum interpretantur, quod nemo justus constituere possit in hac vita, utrum ametur,

an odio habeatur. Sed huic expositioni objicunt Bucerus et alii Lutherani, peccatoribus notum atque manifestum esse odio a Deo haberi secundum praesentem justitiam; ex quo falsum esse, nemini notum esse posse, utrum secundum istam justitiam, odio aut amore dignus sit: quod si hoc falsum est, verba haec Salomonis exponi isto modo non deberi. His respondetur: Si haec Salomonis sententia ad omnes in universum, tam pios quam impios, diceretur pertinere, recte ista objici. Falsum, enim, sic esset, impios nescire utrum odio digni sint. Sed Salomon non id dicit, nemini in universum notum esse, utrum sit odio aut amore dignus, sed nemini justo atque sapienti in eo ipso, quod bene et studiose operatur, esse notum, utrum placeat aut displiceat Deo. Nam praecesserat: *SUNT JUSTI ATQUE SAPIENTES;* igitur, *ad eos solum pertinet, quod sequitur:* *Et NESCIT HOMO, ex his, scilicet, quos dixi, UTRUM ODIS AUT AMORE DIGNUS SIT.* Sequitur:

2.—*Sed omnia in futurum reservantur incerta.*

Id in hebreao נִתְרָנָה, quod ad verbum: *OMNIA IN FACIEBUS EORUM;* idem chaldaicus Paraphrastes, quoniam נִתְרָנָה pro latino *antea aut olim*, temporis adverbio, poni solet, ad tempus anteauctum retulit, vertitque ita: *OMNE IN PROVIDENTIA DECRETUM EST, UT SIT ANTE EOS.* Id, autem, est: *Omnia quae eventua illis, jam olim decreta a Deo sunt atque firmata.* Quasi Salomon ita dicat et sentiat: *Quamvis homo ipse nesciat, UTRUM ODIS AUT AMORE DIGNUS SIT, tamen quid de ipso futurum sit, ratum manet;* *decreatum, enim, jam olim a Deo et definitum est.* At Septuaginta illud οὐδὲν πρὸ τοῦ εἶναι αὐτῷ, quae loci, non temporis, adverbia sunt, accepérunt (nam et isto modo poni solet alii in locis, ut in illo Hieremiae, vii, 24: *Facti sunt retrorsum et non ante* οὐδὲν πρὸ τοῦ εἶναι αὐτῷ); verterunt ergo: τὰ πάντα πρὸ προσώπου αὐτῶν, id est: *ANTE FACIEM EORUM,* hoc

est, subjecta ipsum oculis et in promptu, eo intelligentes a Salomone significari, quanta ignoratioris humanae vis esset, quando qui sapientes apud eos et justi habentur, quae res maxime perspicuae et in promptu esse videntur, amor et odium, eas res ipsi ignorent. Noster interpres et ipse pro *coram aut ante hebraicum* ۲۵; accepisse videtur. Coram, autem, aut ante nos esse, ei dici arbitratus est, quae futura sunt; idque pro proprietate sermonis harum Litterarum, arbitratus est satis recte. Nam, certe, quae praeterierunt, retro esse dici solent, et quae futura sunt priora appellantur, ut in illo (*ad Philipenses* III): *Quae retro sunt obliviscens, ad ea quae sunt priora extendens me ipsum.* Judicarunt, ergo Salomonem dicere esse futura, et in eventu posita, ac proinde incerta, omnia ea, ex quibus de eo, utrum amore an odio simus digni, certo est judicandum. Exitus, enim, ut dici solet, acta probat: ea certe res nullo modo certius, quam vitae extremo actu probentur. Itaque, recte atque scienter sic verit: *SED OMNIA IN FUTURUM RESERVANTUR INCERTA.* Aut fortasse in illo hebraico ۲۷, id est, *OMNIA, illud he pro numquid accipitur, ut dixerit Salomon: NUMQUID OMNIA CORAM EIS?* et a contrario sit inferendum; minime *OMNIA CORAM EIS*, id est, plorare illos latent; idque secutus, et sententiam potius tenens quam verba, convertit: *OMNIA IN FUTURUM RESERVANTUR INCERTA.* Quod ipsum sequuti, novi quidam interpres ita etiam vertierunt: *CUNCTA ILLOS LATENT.* Videntur, praeterea, mihi hebraica ista verbi etiam alio modo posse, non parum commode. ۲۷; ۲۸.—Deest per ellipsim relativum ۲۸, aut aliud *he*, quod saepè ipsi accedit et relativi vim habet; plene enim et integre diceretur: ۲۹; ۳۰, id est: *OMNIA QUAE CORAM IPSIS SUNT*, id est, omnia quae videntur, et illis conspiciendo occurunt, et ex quibus rerum occultarum cognitio ducitur. Et evidenter aut assertionis majoris gratia repetit iterum ۲۹; id est, omnia ista, inquam, ۳۰, ac si esset ۲۹; omnibus ۳۰; eventus unus; id

est, ut omnia, quae coram eis sunt et videntur, omnia, inquam, omnibus similiter eveniunt, ac si esset eventus unus. Ut, quoniam dixerat, neminem scire UTRUM ODIO AN AMORE SIT DIGNUS, ejus rei nunc hanc rationem subjiciat, quod omnia ea, quae coram ipso sunt, quae videt et nota habet, e quibus scilicet cognosci occulta et interiora et solent et possunt, ea, inquam, ita communia sint bonis atque malis, nullum ut ex eis argumentum, quod certum sit, duci possit. Itaque, dicit: *SED OMNIA IN FUTURUM RESERVANTUR INCERTA.* Ergo probat Salomon quod dixerat, nescire hominem, utrum odio sit aut amore dignus. Primo, hac ratione: quia ejus rei probatio pendet ex futuro eventu, qui nobis occultus et ignotus est. Nam *OMNIA*, quod attinet ad id, de quo agimus, *IN FUTURUM RESERVANTUR INCERTA.* Voluit, enim, Deus nobis ut vitae nostrae exitus et ea (1), quae post exitum sequentur sunt, quod vigilantes in studio virtutis versaremur. Nam ex hac incertitudine dicit ipse Christus argumentum ad excitandum et commovendum nos ad istam vigiliam, dicens (*Math. xxiv*): *Vigilate, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit, et rursus: Ideo vos estote parati, quia nescitis, qua hora filius hominis venturus sit;* et apud *Lucam* (c. XI): *Et vos estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.* Sequitur:

EO QUOD UNIVERSA ARQUE EVENIUNT JUSTO ET IMPIO, BONO ET MALO, MUNDO ET IMMUNDO, IMMOLANTI VICTIMAS ET SACRIFICIA CONTEMMENTI. SICUT BONUS, SIC ET PECCATOR: UT PERJURUS, ITA QUI VERUM DEJERAT (2). In quo continetur altera probatio ejusdem rei praepositae propo-

(1) Sic in codice D. PP. Matritenses addunt: *esse incertus et in cognitus.* Codex A ut etiam exemplar Bibliothecae Nation.: «Nam voluit Deus ut nobis esset incognitus nostrae vitae eventus et ea quae post exitum sequentur sunt.»

(2) Haecnonus codex D. Quae sequuntur, deficiente codice D, ex codice A transcribimus.

sitionis, quia ea, quae accidentum hominibus in hac vita, et ex quibus, tanquam ex signis antecedentibus, possint duci argumenta ad cognoscendum utrum amore an odio digni sint, ea, inquam, nullo discrimine, similiter eveniunt justis et peccatoribus, ita ut ex illis nullum certum argumentum possit deduci, quod attinet ad istam rem. Nam res adversas aut secundas, ex quibus potest maxime quis argumentari et colligere, quos diligat Deus et quos odio prosequatur, similiter eveniunt justis et injustis. Sequitur:

3.—Hoc est pessimum inter omnia, quae sub sole fiunt, quia eadem omnibus eveniunt. Unde et corda filiorum hominum implentur malitia et contemptu in vita sua, et post haec ad inferos deducuntur.

Quare potest hoc loco, quare dicat hoc pessimum esse, ut eadem cunctis eveniant in hac vita, cum constet ex his, quae supra dicta sunt, a Deo id rectissima ratione dispositum et constitutum esse. Olympiodorus affirmit, haec dici a Salomone ex persona eorum, qui prave judicant de ipsis rebus, scilicet, qui judicant secundum humanam rationem, quos D. Paulus appellat animales, dicens (*I ad Corinthios, cap. II*): *Animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei*. Alii PESSIMUM hoc loco accipiunt pro gravi et molesto, nam sine dubio est res molestissima, praesertim justis atque bonis viris, quod omnia in hac vita similiter omnibus eveniant, ut colligi potest ex illa querela Davidis et Habacue. Vel potest, aliter dicit, quod hoc habuit ortum ex peccato primi parentum, et proinde est malum; quamvis Dei sapientia, quae ex malis elicet bona, sit ordinatum in bonum: quemadmodum et mors malum ipsa est et per peccatum introducta, ut inquit D. Paulus: *Per unum hominem intravit peccatum in mundum, et per peccatum mors; tamen, secundum Dei ordinationem, ex isto malo proveniunt multa bona*. Ultimo, possumus dicere hoc vocari PESSIMUM, non

quidem in ordine ad Deum, a quo sapientissima ratione constitutum est, sed in ordine ad plerosque homines, qui ex eo quod a Deo sapienter est constitutum, sumunt ipsi occasionem prave agendi atque judicandi; quasi Deus non curet res humanas, nec sit aliquod discriberet recti atque pravi, nec praemii nec supplicii. Et huic expositioni consonat id, quod statim sequitur: **UNDE ET CORDA FILIORUM HOMINUM IMPLEUNTUR MALITIA**, id est, propterea quod omnia aequaliter eveniunt justis et injustis, hinc, occasione accepta, homines pravi flunt, dum arbitrantur atque judicant, nihil interesse, utrum quis sit justus aut injustus. **UNDE CORDA IMPLEUNTUR MALITIA**. Non solum, inquit, pravi flunt, sed flunt consummate et perfecte pravi: nam, qui, occasione hujus falsi iudicij atque erroris, sumunt sibi causam peccandi, peccant sine ullo timore et laxant omnes habendas cupiditatibus suis; nam quid timeat aut vereatur, qui judicat nihil interesse inter justum et injustum? Et ideo dixit: **IMPLEUNTUR MALITIA, ET CONTEMPTU**. Verbum hebraicum hoc loco proprie significat **INSANIAM**; id quod Septuaginta interpres verterunt **CIRCULATIONEM**, quod et ipsum est genus insaniae; nam insani rotant caput, et ex capitib[us] rotatione oriri solet vertigo et insanias: caeterum, contemptus Dei maximum insanias genus est, nam nemo potest Deum contempnere, nisi insano errore mentis caccus sit; et idcirco, noster interpres pro insania recte contemptum veritatis. Merito, autem, post illa verba: **IMPLEUNTUR MALITIA**, additur: **ET CONTEMPTU**, quia, ut dicitur *Proverbios* (XVIII): *Peccator cum in profundum malorum venerit, contemnit*. Caeterum, iste contemptus atque ista insanias in hoc consistit, quod est obsequi cupiditatibus et ab illis ferri atque agi, tanquam mancipia, sine ullo timore aut boni respectu. Sed additur in textu: **IN VITA SUA**, id est, in hac vita mortali, quae jure dicitur esse vita ipsorummet peccatorum et impiorum hominum, quia ipsi soli percipiunt fructus hujus vitae, atque etiam quia nullum sensum habent nec habi-

turi sunt alterius vitae melioris atque verioris, sed sunt aeterna morte morituri. Unde additur: ET POST HAEC AD INFEROS DEDUCUNTUR; quamquam illud POST HAEC, duplice potest accipi. Uno modo, ut referat atque demonstret id, quod dixerat IN VITA SUA, sitque idem, quod postea aut tandem eo sensu, quem diximus; IMPLENTUR, inquit, CONTEMPTU IN VITA SUA, ET POST HAEC, id est, post eam vitam finitam, postea tandem ad inferos deducuntur. Alio modo, potest accipi, ita ut referat atque demonstret aliud verbum, quod statim praecessit, et non est expressum in latina editione, sed in texto hebraico continetur; id autem est: IN CORDE EORUM. Nam id nomen COR bis ponitur in hebreo; in quo ad verbum sic: COR FILIORUM HOMINUM IMPLETUR MALITIA, ET INSANIAE IN CORDE EORUM IN VITA SUA, ET POST IPSUM AD IPSOS MORTUOS; INSANIAE, inquit, id est: cupiditates et judicia insana sunt IN CORDE EORUM, ET POST IPSUM, scilicet, cor (supplementum est: qui habent aut sequuntur) AD IPSOS MORTUOS, id est, pervenient atque descendunt ad eos, qui mortui dicuntur, autonomastice, id est, ad insigniter mortuos, quales sunt, qui morte aeterna mortui sunt. Quasi dicat: COR FILIORUM HOMINUM abundat et fervet cupiditatibus; qui, autem, sequuntur hanc cordis sui propensionem et inclinationem malam, tandem pervenient ad ipsos mortuos. Nam in hebreo, ad illud nomen MORTUOS additur articulus, quo significantur mortui aeterna morte, id est, insigniter mortui; quorum omnium malorum, nimis, et quod vitam consumpserunt in summa nequitia, et quod, moriendo, pervenerint ad aeternam mortem, illi sumpserunt sibi occasionem ex eo, quod viderunt omnia similiter evenire justis et injustis, ac proinde judicaverunt non esse providentiam nec discrimen bonorum et malorum, sed omnis morte extingui. Ex quo, etiam, errore et falso judicio dici intelligenda sunt, quae sequuntur, scilicet:

4.—*Nemo est qui semper vivat, et qui ejus rei habeat fiduciam: melior est canis vivus leone mortuo (et quae sequuntur, usque ad decimum versum inclusive.)*

Nam, ut mihi videtur, in his versibus omnibus est imitatio sermonis alieni aut prosopopoeia; ut D. Hieronymus loquitur, imitatur Salomon in his versibus sermones eorum, qui occasione, quam superius exposuit, implentur malitia atque contemptus: quamquam D. Hieronymus paulo inferioris instituit atque inchoat hanc imitationem; sed mihi probabilius atque verius videtur, ab isto verso instituendam et inchoandam esse. Ergo Salomon exponit ex persona eorum, quos dixit, eas rationes, quibus illi sibi persuadent et sua prava judicia confirmant, eorum verba (1) et sermones imitando; inquit: NEMO EST QUI SEMPER VIVAT. Quasi ita dicat: Filii hominum, occasione hausta ex eo, quod cuncta similiter eveniunt bonis atque malis, effundunt omnes suas cupiditates et, errore inducti, judicant nullum discrimen esse boni atque mali, sed omnia morte extingui arbitrantur, et ratiocinant ita: NEMO EST, QUI SEMPER VIVAT, id est, omnia morte extinguntur, nec semper vivit animus; NEC QUIS EST, QUI EJUS REI HABEAT FIDUCIAM, id est, nemo ejus immortalitatem ita compertam habet, ut ejus rei plenam fidem apud alios facere posset. Quod, inquit, adeo verum est, quod mortuo nihil sit vilius aut inutilius, usque adeo, ut leo mortuus postponendus sit cani vivo, id est, praestantissimum animal vilissimo animali. Sed, antequam ulterius progrediatur, videndum est, quomodo ista latina cum hebraicis consentiant; nam, certe, non nihil dissidere videntur. Nam hebraica; ad verbum, sic habet: NAM QUISQUIS ELIGATUR, AD OMNES VIVENTES EST SPES; e quibus noster interpres elicuit senten-

(1) In margine: «habla como ellos hablan.»

tiam, quam expressit isto modo: **NAM QUISQUIS ELIGATUR,**
 intellexit supplendum et addendum esse; **TANDEM MORI-**
TUR; et ita, ad sensum, convertit: **NEMO EST, QUI SEM-**
PER VIVAT.

Quod, autem, sequitur: **AD OMNES VIVENTES EST SPES,**
 videtur acceperisse interrogative dictum, pro eo quod est:
 an in aliquo viventum est spes? videlicet, semper vivon-
 di; et ita convertit: **ET NEMO EST, QUI EJUS REI HABEAT PI-**
DUCIAM, scilicet, semper vivendi. Id quod potuit facere re-
 citissime; quoniam hebraica propter suam breviloquentiam,
 recte isto modo suppleri et interpretari potuerunt. Undo
 etiam alii ea supplet et interpretantur allo modo, nimi-
 rum sic: **QUISQUIS ELIGATUR, supplet: E MORTUIS, iniui-**
lis, certe, est; **AD OMNES VIVENTES EST SPES,** id est, qui vero
 vivit, quisquis ille sit, quantumvis infimus atque vilis, po-
 test esse utilis in aliquo, atque adeo est hujusmodi, de quo
 aliquid sperare possit. Et confirmat id exemplo ducto a
 leone et cane, dicens: **MELIOR EST CANIS VIVUS LEONE MOR-**
TUO. Sed pergit in instituta sermonis imitatione, dicens: **VIVEN-**
TES ENIM SCIUNT SE ESSE MORITUROS, MORTUI VERO NI-
HIL NOVERUNT; quibus verbis in persona eorum, quorum
 sermones imitatur, confirmat ulterius id, quod ante dixe-
 rat, omnia morte extingui et in mortuo nihil remanere nec
 boni nec sensus. Nam, inquit, **VIVENTES** saltem hoc sciunt,
 se esse morituros; at mortui nihil penitus noverunt: nec
 solum, inquit, nullus sensus remanet in mortuis; sed nec
 eorum memoria apud homines durat, nec aliquid praemii
 illis post mortem manet. Unde additur in texu: **NEC HA-**
BENT ULTRA MERCEDEM: **QUIA OBLIVIONI TRADITA EST ME-**
MORIA EORUM. Et explicat adhuc magis id ipsum, quod di-
 xerat, enumeratione omnium sensuum, dicens: **AMOR QUO-**
QUE ET ODIUM ET INVIDIA SIMUL, id est, simul cum ipsorum
 vita perierunt, id est, in mortuis nec amor nec odium nec
 omnino ullus sensus remanet; **NEC HABENT PARTEM IN HOC**
SAECULO, NEC IN OPERE QUOD SUB SOLE GERITUR.

His, igitur, rationibus atque verbis confirmant sua falsa
 judicia isti, quorum sermones Salomon imitatur; a quibus
 judiciis atque rationibus progrediuntur atque procedunt ad
 ea dicenda, quae sequuntur; scilicet: **VADE ERGO, ET COMEDE**
IN LAETITIA PANEM TUUM, ET BIBE CUM GAUDIO VINUM TUUM,
 id est, quandoquidem omnia morte extinguantur, nec in
 mortuis remanet ullus sensus aut illa spes, hoc vitae, quod
 suscepit, lacte atque jucunde vivamus: **VADE, IGITUR,** id
 est, eamus, ergo, et vivamus et comedamus. Sequitur: **QUIA**
DEO PLACENT OPERA TUA, id est, quia in id conditus es a
 Deo, ut fruari hujus vitae bonis, ac proinde id placet
 Deo. Et pergit ulterius eamdem rem magis explanarea con-
 junctis et accidentibus, dicens: **OMNI TEMPORE SINT VES-**
TIMENTA TUA CANDIDA; id est, omni tempore laetare, nam
 candidis vestiebantur laeti, sicut atris vestiebantur vesti-
 bus tristes et lugentes; **ET OLEUM NON DEFICIAT CAPITI**
TUO, quod et ipsum laetorum est oleo perfundi, ut patet
 ex illo Christi: **Tu autem cum jejunas, oleo unge capit tuum,**
 et faciem tuam lava; **oleum, autem, Hebrei vocant id,** quod
 latine unguentum; id, autem, est odoratus aliquis licor,
 quo se homines perfundere solent. Et ad eamdem senten-
 tiam pertinet, quod sequitur, scilicet: **PERFRUERE VITA**
CUM UXORE TUA, QUAM DILIGIS, CUNCTIS DIEBUS INSTABILITATIS
TUAE, QUI DATI SUNT TIBI SUB SOLE OMNI TEMPORE
VANITATIS TUAE: **HAEC EST, ENIM, PARS IN VITA ET IN LA-**
BORE TUO, QUO LABORAS SUB SOLE. Et, certe, omnis ista
 oratio et similia est et prope eadem cum oratione illorum,
 qui (*Sapientiae, cap. II*) inducuntur primo, sibi persuaden-
 tes, omnia morte extingui; deinde, ex eo excitantes se
 ipsis ad fruendum bonis hujus vitae; postremo, tandem
 haec ipsa verba dicentes: **Quoniam haec est pars nostra, et**
haec est sors nostra.

Quod, autem, additur in texu: **QUODCUMQUE POTEST**
 FACERE MANUS TUA, INSTANTER OPERARE: **QUIA NEC OPUS,**
NEC RATIO, NEC SAPIENTIA, NEC SCIENTIA, ERUNT APUD

INFEROS, QUO TU PROPERAS, haec, inquam, verba dicuntur ex eorumdem persona. Quibus verbis sese incitant, non solum ad fruendum bonis hujus vitae, sed etiam ad instanter et celeriter fruendum, propterea quod spatium hujus vitae breve sit, et eo finito, nec scientia, nec ratio, nec opus, hoc est, nihil omnino sensus atque rationis post mortem remanet, quemadmodum sibi illi falso persuadent. Cui, etiam, simile est, quod (*Sapientiae*, capite II) dicebant impii, scilicet: *Fruamur creatura tanquam in juventute celeriter, et non praetererat nos flos temporis.* Atque haec universa dicta sunt a Salomone per imitationem sermonis impiorum, ut docret atque explanaret, quae et qualis esset illa malitia atque contemptus, quibus dixit repleta esse istorum corda, occasione ejus, quod videant pleraque similiter evenire bonis atque malis. Quibus expositis, pergit ad alias hujus vitae vanitates enumerandas, nam inquit:

II.—*Verti me ad aliud, et vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam: sed tempus casumque in omnibus.*

Exponit Salomon aliud, quod in hac vita maxime dolendum videtur, estque vanitate id plenum, quod, scilicet, pleraque hujus vitae magis fortuna regi videantur, quam sapientia, juxta illud cuiusdam poetae: «vitam fortuna regi, non sapientia.» VIDI, inquit, **NEC VELOCIUM ESSE CURSUM**, id est, non semper res hominibus succedere pro eorum merito, sed casum atque tempus in omnibus dominari. **NEC VELOCIUM ESSE CURSUM.**—Id duobus modis potest intelligi: velocium non esse cursum, vel quia non semper velocibus succedit, ut in cursu vincant; vel quia non semper ad currendum veloces qui sunt, elegantur ad currendum: itaque, potest intelligi, cursum non semper conjungi cum velocitate, vel ratione eventus, vel ratione electionis. Et, simi-

liter, dupliceiter possunt intelligi reliqua, quae sequuntur: **NEC FORTIUM BELLUM, NEC SAPIENTIUM etc.**, properea quod, non ut quisque praestat in aliqua re, ita illius ratio habetur; sed saepe saepius ignavi fortibus, imperiti peritis praeferuntur. **NEC SAPIENTIUM PANEM;** id est, usque adeo res hominibus non eveniunt pro suis meritis, ut cum sapientes dignissimi sint ut abundant omnibus rebus, tamen saepe pane indigent, id est, victu necessario; nam panis in S. Scriptura saepe ponitur, non tam ad significandam copiam et abundantiam, quam ad significandum id, sine quo vita vivi non potest, ut patet ex illo (*Genes.*, XXVIII): *Si dederit mihi Dominus in hac via, qua ambulo, panem ad manducandum et vestimentum ad induendum,* id est, victum atque cultum necessarium. **NEC DOCTORUM DIVITIAS.**—Vox hebreæ significat proprie intelligentes; intelligentes, autem, dicuntur qui industrii sunt: quod maxime videtur conducere ad comparandas opes, et tamen id illis non semper succedit. **NEC ARTIFICIUM GRATIAM.**—Pro artificibus in hebreaco est: scientes et eruditæ, nam hujusmodi hominibus maxime videtur deberi gratia popularis; et tamen (ut inquit Hieronymus, in hoc loco) saepe accidit, ut quis imperitus et indocetus, linguae in volubilitate et oris impudenter, in gratia sit apud homines, quam doctus et eruditus Ex quo concludit: **SED TEMPUS ATQUE CASUM IN OMNIBUS**, scilicet, versari atque dominari vidi; quod dicens, Salomon non inducit et probat fortunam, neque arbitratur humanas res regi casu; sed, sicut nos theologi admittimus casum in ordine ad causas secundas, et non in ordine ad Deum, praeter cujus ordinem atque scientiam nihil accidit, sic Salomon in hoc loco intelligendus est loqui juxta id, quod videtur accidere in rebus humanis, habita ratione solum causarum secundarum, et non respiciendo ad supremam et primam causam. Sequitur in textu:

12.—Nescit homo finem suum: sed sicut pisces capiuntur hamo,
et aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in
tempore malo, cum eis exemplo supervenerit.

Valet hoc multum ad vitae hujus vanitatem ostendendam et ad abstrahendum homines ab eius amore atque cupiditatibus: quod, scilicet, non solum morti subjecta sit, sed etiam mortis tempus atque genus ita sit incertum, ut sciri atque praecavéri nullo modo possit; sed saepè superveniat, quo tempore quis arbitratur se longissime ab eo abesse, et quo tempore putat se victurum diu atque jucundissime: SICUT PISCES CAPIUNTUR HAMO ET AVES LAQUEO, hoc est, pereunt in eo ipso, in quo se victuros sperabant (1).....

APPENDIX

(1) Post haec, in ipso textu legitur: «aquí dexó El p^e fray Luis de león a 17 de agosto y sigió El p^e Tapia»; et huic respondens, ad marginem: *Nota*.